

Nicat Adil oğlu NƏRİMANOV, PhD, dos.**Lamiyyə İlyası qızı BAYRAMOVA****Ayxan Qırımxaq oğlu MURADOV,**
Azərbaycan Texnologiya Universitetinin magistrantı**Samirə Rafiq qızı MİRZƏYEV**
Azərbaycan Texnologiya Universitetinin magistrantı

MÜƏSSİSƏLƏRİN MALİYYƏ RESURLARINDAN SƏMƏRƏLİ İSTİFADƏ EDİLMƏSİNİN PERSPEKTİVLƏRİ

Xülasə

Bazar iqtisadiyyatına keçid ölkə ərazisinin bütün regionlarında fəaliyyət göstərən müəssisələrin maliyyə-təsərrüfat hüquqlarını artırmağa imkan vermiş, paralel olaraq da onların öz vəsaitlərini inkişaf etdirməklə mənfəət qazanmaq imkanlarını da əsaslı surətdə artırmışdır. Müstəqil maliyyə təsərrüfat fəaliyyəti aparmaq səlahiyyətlərinə malik olan müəssisələr əsas təsərrüfat sahələrində əldə edilmiş pul vəsaitlərini müxtəlif qiymətli kağızlarda yerləşdirmək imkanlarına malikdirlər.

Açar sözlər: maliyyə resursları, iqtisadi xərclər, maliyyə əməliyyatlarının effektiv idarə olunması, maliyyə idarəetmə sistemi

UOT 338.12:338.34:330.36

Giriş

Şirkətlərin fəaliyyətinin maliyyə nəticələri bir çox müəlliflərin araşdırmalarının predmetidir. Onların bu anlayışın məzini anlamaları birmənalı deyildir. Məsələn, “korporativ maliyyə və mühasibat” kitabında maliyyə nəticələri təşkilatın gəlir və xərcləri arasındakı fərq kimi təsvir edilir.

Maliyyə resursları anlayışının mahiyyətinə təkmənəli və əsaslandırılmış şərh vermək – həmçinin onun daxili tərkibini, müəssisənin dövrində onların rol və funksiyalarını müəyyən etmək daxildir.

Hər bir təşkilat - hüquqi formalı təşkilatın əsas fəaliyyət məqsədi maliyyə və təsərrüfat fəaliyyətindən gəlirin əldə edilməsidir. Gəlir istehsalatın, istehsal olunan məhsulun həcmindən və keyfiyyətinin, əmək məhsuldarlığının, öz qiymətinin dərəcəsinin effektivliyinin ən dolğun göstəricisidir. Buna görə də, şirkətin maliyyə vəziyyətinin təhlilinin ən mühüm elementlərindən biri onun fəaliyyətinin maliyyə resurslarının təhlilidir.

Maliyyə göstəricisi- təşkilatın xidmətidir. Gəlir, bu zaman yaxşı işin və yaxud xarici obyektiv və ya subyektiv amillərin nəticəsidir, zərər işə pis işin və yaxud xarici mənfə amillərin nəticəsidir. Bununla yanaşı, istehsal, investisiya və maliyyə

fəaliyyətlərinin effektivliyi maliyyə resurslarında öz əksini tapır.

Gəlir, maliyyə resursu kimi müəyyən funksiyaları yerinə yetirir. İlk növbədə, gəlir təşkilatın fəaliyyətinin nəticəsində alınan iqtisadi effekti əks etdirir. O, iqtisadi inkişafın əsasını təşkil edir. Gəlirin artımı özünü maliyyələşdirmə, əmək kollektivinin sosial və maddi problemlərin həll edilməsinin əsasını qoyur. Gəlir büdcə, banklar və digər təşkilatlar qarşısında olan öhdəliklərini həyata keçirir.

Bununla yanaşı, qeyd etmək gərəkdir ki, gəlir yalnız maliyyə resurslarının dövretməsinin nəticəsi deyildir, eyni zamanda, maliyyə vəsaitlərinin əsas elementidir. Bununla müəyyən olur ki, gəlir reproduktiv, stimullaşdırıcı və paylayıcı funksiyaları yerinə yetirir. O, iş aktivliyini və təşkilatın maddi rifahını səciyyələndirir. Gəlir ilə maliyyələşdirilmiş vəsaitlərin - aktivlərə sərmayə qoyuluşundan gəlir geri dönüşünü təyin edirlər.

Mövzunun aktuallığı: Azad bir dövlət kimi AR-in müəssisələrində çox güclü maliyyə idarəçiliyi siyasətinin həyata keçirilməsi lazımdır. Bu, eyni zamanda, bazar iqtisadiyyatının da əsas xassələrindən biri hesab edilir. Bu səbəbdən də AR-da inzibati maliyyə idarəçiliyi tamamilə dəyişdirilmiş və bazar iqtisadiyyatının tələblərinə

müvafiq olaraq bir daha qurulmuşdur. Bu cür islahatlar əsasən cəmiyyətin və istehsalın intensiv olaraq tərəqqisində maliyyənin rolunun artımına gətirib çıxarmışdır.

Tədqiqatın məqsədi: Tədqiqatın məqsədi ölkəmizdə istehsal müəssisələrində davamlı inkişafın təmin və inkişaf etdirilməsi, maliyyə resurslarının müəssisə idarəedilməsi sisteminə uyğunlaşdırılması yollarının aşkarlanmasıdır.

Tədqiqat obyektı: maliyyə resurslarının idarə edilməsi inkişaf perspektivlərinin müəyyən edilməsi prosesidir.

Tədqiqat metodları: Tədqiqat işində müxtəlif metodlardan istifadə edilmişdir. Belə ki, bu metodların əsasında sintez və analiz metodları, deduksiya və induksiya metodları, həmçinin də müqayisəli təhlil metodlarından istifadə edilmişdir.

Materiallar və müzakirələr

Ölkəmizdə müəssisələr, xüsusilə dövlət qaynaqlı dəstəkləmə siyasətinin qüvvəyə minməsindən müsbət təsiri ilə, son illərdə əhəmiyyətli inkişaf və irəliləyişlər qeyd etmişdir. Buna baxmayaraq, bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdə olduğu kimi müəssisələr də ümumi idarəetmə, tədqiqat və inkişaf, ixtisaslı insan resursları, maliyyələşdirmə və marketinq sahəsində əhəmiyyətli problemlərlə üzləşirlər. Bu problemlər arasında, texniki məlumat üçün ən çox ehtiyac duyulan sahələrdən biri olan maliyyə rəhbərliyi siyahının başındadır [Kaya & Alpan, 2013]. . Ölkəmizdə müəssisələrin maliyyə idarəetmə problemləri, maliyyə qaynaqlarına daxil olma çətinliyi və maliyyə qaynaqlarının qeyri-kafi olması ilə əlaqədar bu ana qədər bu sahədə məhdud qalmış, edilən akademik işlərin böyük bir qismi az maliyyə qaynaqlarına daxil olan problemlərinə yönəldilib. Nəticədə, müəssisələr üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən maliyyə idarəçiliyinin digər aspektləri (pul vəsaitlərinin idarə edilməsi, kapitalın idarə edilməsi, investisiya fəaliyyəti, borc və alacaqların idarə edilməsi, səhmdarların idarə edilməsi, xərclərin idarə edilməsi və s.) üzrə araşdırmalar məhdud qaldı. Ölkəmizdə müəssisələr, xərc yüksəkliyi səbəbiylə, maliyyə idarəetmə başda olmaq üzrə, ixtisas tələb edən mövzularda, professional idarəçiləri cəlb edə bilmədiyi kimi xaricdən məsləhət xidmətləri də ala bilmir. Bundan əlavə, sahibkarların qərar qəbuletmə prosesində öz biliklərini və təcrübələrini görmək və müəssisədə

qərar qəbul mexanizmlərini başqa bir şəxsə ötürmək istəməmələri də bu cür təsir edə bilər. Bütün bu səbəblər sağlam və səmərəli maliyyə idarəetmə sisteminin yaranmasına səbəb ola bilər və icra edilə bilməz. Müəssisələrin fəaliyyət göstərdiyi iqtisadi mühit olduqca mürəkkəbdir, yüksək risklər və rəqabət, maliyyə idarəetməsi bu problemləri daha da vacib edir və müəssisələrin tez-tez yaşaya bilməyəcəyi nəticələr verir.

Bütün uğurlu müəssisələr maliyyə resurslarının səmərəli istifadəsini və gündəlik maliyyə əməliyyatlarının effektiv idarə olunmasını təmin edən sağlam maliyyə idarəetmə sisteminə ehtiyac duyurlar. Strateji maliyyə idarəçiliyi konsepsiyası və təcrübəsi müəssisənin idarəetmə strukturunda sahibkar və ya idarəçilər tərəfindən qəbul ediləcək bütün əsas maliyyə qərarları və təcrübələri əhatə edir. Keçmiş araşdırmalar göstərir ki, iqtisadi planlaşdırma, maliyyə qeydlərinin saxlanması, xarici peşəkar məsləhət və maliyyə təminatlı müəssisələrdə müvəffəqiyyətli müsbət əlaqələrə malikdir [Kennedy və Tennent, 2016]. Müəssisələrin əsas hədəfləri olan böyümə və karlılıq üzrə effektiv və səmərəli maliyyə idarəçiliyinin əhəmiyyəti, ümumiyyətlə, qəbul olunsada, müəssisələrdə strateji maliyyə idarəetməsi tətbiqləri üzrə maliyyə idarəetmə ədəbiyyatlarında məhdud sayda tədqiqatlar mövcuddur. Müəssisələrdəki bu təcrübələrin böyüməsi və rəqabət qabiliyyəti ilə bağlı araşdırmaların sayı eyni dərəcədə kiçikdir.

Mövcud vəziyyət nəzərdən keçirildikdə, müəssisələrin maliyyə sahələrində aparılan tədqiqatlar həm dünyada, həm də ölkəmizdə onların maliyyə imkanlarına və bu sahədə qarşılaşdıqları problemlərə yönəldilmişdir. Araşdırmalar göstərir ki, inkişaf etməkdə olan ölkələrdə fəaliyyət göstərən müəssisələr inkişaf etmiş ölkələrlə müqayisədə xarici resurslardan daha böyük problemlər yaradırlar. İşgüzar sahibkarlar və ya menecerlər üçün xüsusilə mikro və kiçik müəssisələrin inkişafını xarici mənbələrdən təmin etmək üçün kifayət qədər vacib olan maliyyə idarəetməsi təcrübələri, qıtlıq problemləri və makroiqtisadi məhdudluqlərə görə bu resurslar məhdud maliyyə imkanlarına nisbətən gözə çarpır. Bu vəziyyət akademik araşdırmalarda əks olunur və müəssisələrdə maliyyə idarəetməsi təcrübələrində maliyyələşdirmə problemləri ilə müqayisədə daha az araşdırma aparıldığı görülür.

Aydındır ki, müəssisələr üçün xarici ma-

liyyələşmə imkanlarının artması və şəraitin yaxşılaşdırılması, xüsusilə də ölkəmizdə kapital yığımının qeyri-kafi olması vəziyyətində nəzərə alınır. Lakin müəssisələrdə maliyyə resurslarına nail olmaq üçün bu resursların səmərəli istifadəsi eyni dərəcədə vacibdir. Məsələn, müvəffəqiyyətli istehsal və marketing fəaliyyətinin nəticəsi olaraq satış həcmi artırılacaq bir çox müəssisə öz debitor borclarının yığılmasında çətinliklərdən və onların iflas prosesinə gedə biləcəyi üçün borclarını ödəyə bilməməsi riskini yaşayır. Eyni şəkildə, uzun müddətli investisiyalarını qısa müddətli maliyyə vəsaitləri ilə maliyyələşdirən və ya xərc analizlərini səhv göstərən şirkətlər də böyümə və gəlirlilik hədəflərinə nail olmaqda çətinlik çəkə bilərlər. Kifayət qədər kapitalla malik bir sıra müəssisələrdə pul idarəçiliyi və inventar nəzarətinin olmaması müəssisələrin iflasına səbəb ola bilər ["Uluyol", 2015]. Bu nəticələrə baxmayaraq, ölkəmizdəki müəssisələrin sahiblərinin və ya menecerlərinin davamlı inkişafa nail olmaq və onların rəqabət qabiliyyətini artırmaqda böyük əhəmiyyətə malik olan strateji maliyyə idarəetmə təcrübələrinə kifayət qədər diqqət yetirmədikləri aşkar edilmişdir.

Aparılan araşdırmalarda, müəssisələrin uğursuzluğunun ən əhəmiyyətli səbəbləri maliyyə planlaşdırma, planlaşdırılmamış böyümə, aşağı strateji və maliyyə proqnozu, həddindən artıq sabit sərmayə qoyuluşu və səhv kapital idarəçiliyi (Salazar et al., 2015) qazanmışdır.

Strateji maliyyə menecmenti müəssisələrdə maliyyələşdirmənin ən dəqiq şəkildə aparılmasına, sərmayənin ən effektiv qiymətləndirilməsinə və idarə olunmasına və mənfəəti ən uyğun qaydada sərbəst buraxmaq və ya dağıtmağa dair qərarla bağlı maliyyə idarəetmə nəzəriyyələri kimi müəyyən edilir. "Təşkilatın məqsədlərinə nail olmaq üçün maliyyə idarəçiliyini təkmilləşdirmək və optimallaşdırmaq üçün nəzərdə tutulan maliyyə strategiyaları məqsədlərə, üsullara və alternativlərə daxildir [Salazar et al., 2015]. Bu təriflərdən aydın olduğu kimi, strateji maliyyə idarəçiliyində ilk növbədə müəssisənin məqsədlərini müəyyənləşdirmək və sonra bu hədəflərə çatmaq üçün maliyyə idarəetməsi alətləri və proseslərinin planlaşdırılması və təşkili nəzərdə tutulur. Strateji maliyyə menecmenti proseslərində, maliyyə planlaşdırma mərhələsindən sonra müəssisənin əsas məqsədləri üçün nəzərdə tutulan bu planların effektiv və səmərəli icrası ən

səmərəli və effektiv şəkildə həyata keçirilir, prosesdə mümkün pozuntular heç bir zaman itirmədən, qiymətləndirmə dövrünün fəaliyyəti Strateji maliyyə menecmentinin əsasını təşkil edir.

Maliyyə idarəçiliyi sahəsində nəzəriyyələr uzun müddət akademiklərin diqqətini cəlb etsə də, son illərdə maliyyə idarəetmə təcrübələri akademik araşdırma mövzusu olmuşdur. McMahan, Hutchinson və Forsaith [McMahon et al., 2013] Avstraliya, Birləşmiş Krallıq və ABŞ, müəssisələrinin maliyyə idarəetmə təcrübələrinin işi, qabaqcıl araşdırmalar arasındadır. Bu tədqiqatdan sonra bir çox tədqiqatçı müəssisələrdə müxtəlif maliyyə idarəetmə təcrübələrini müzakirə etmişdir. Nguyen, McMahon (1998-1993) işinə əsaslanan Vyetnamda müəssisələrin maliyyə idarəçiliyi praktikaları və karlılığı ilə əlaqəsi haqqında tezisi müəssisələrin maliyyə idarəçiliyi praktikasını aşağıdakı kimi xarakterizə edə bildi (Nguyen, 2001)

1. Mühasibat informasiya sistemləri,
2. Maliyyə hesabatlılığı və təhlili,
3. Pul idarəçiliyi tətbiqləri,
4. Alacaqların idarə edilməsi tətbiqləri,
5. Inventar (təchizat) idarəetmə proqramları,
6. Sabit aktivlərin idarə edilməsi proqramları,
7. Maliyyə planlaşdırma təcrübələri

Müəssisələrin maliyyə idarəetmə təcrübəsi say və təbiət baxımından müxtəlifdir. Bu praktikalar ölkələrdəki özəl sektorun müxtəlif inkişaf səviyyələrinə görə fərqlənə bilər. Hunjra, Butt və Rehman ("Hunjra və digərləri", 2010), Pakistanda fəaliyyət göstərən müəssisələr üzrə araşdırmalarında, kapital strukturunun qərarı, dividend siyasəti, investisiya qiymətləndirmə üsulları, işə götürən kapital və maliyyə qiymətləndirmə və onların geniş maliyyə idarəçiliyi praktikası var.

Strateji maliyyə menecmentinin tətbiqlərinin müəssisələrdəki artım və rəqabətə təsiri:

Kiçik və orta müəssisələr üzrə maliyyə idarəçiliyində müxtəlif ölkələrin müəssisələrinin maliyyə idarəetmə təcrübələrini və onların müəssisələrin fəaliyyəti, inkişafı və rəqabət qabiliyyətliyi ilə əlaqələrini araşdırmaq üçün bir çox tədqiqatlar var. Bu tədqiqatların ən vacibi aşağıdakılardır:

Dumbu və Chabaya (Dumbu və Chabaya, 2012) Zimbabvendəki 120 KOS-lara dair etdikləri araşdırmada onlar biznesin effektiv nağd idarə edilməsi, effektiv borcların idarə edilməsi və səmərəli idarə olunması ilə müsbət əlaqələr olduğunu aşkar etdilər.

Okafor Nigeriyada fəaliyyət göstərən altı kiçik müəssisəni araşdırmış və araşdırma nəticələri, beş müstəqil dəyişən olan mühasibat sistemləri, maliyyə idarəetmə məlumatı, müəssisə sərmayəsi rəhbərliyi, büdcə tətbiqləri və idarəetmə planlaşdırma anlayışlarının, müəssisələrin həyatda qalma, böyümə və onların karlılığına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir.

Salazar, Soto və Mosquedo, Meksikadakı 202 Müəssisələri əhatə edən və maliyyə qərarların və strategiyaların kiçik müəssisə rəqabətçiliyini araşdırdığı işlərində, qısa müddətli varlıqlarını və borclarını məhsuldar bir şəkildə idarə edən şirkətlərin, sektorda daha uzun müddət fəaliyyət göstərə bildiklərini, bu səbəbdən rəqabət güclərini daha çox olduğunu ifadə etmişlər.

Niazi, Hunjra, Rashid, Akbar & Akhtar, Pakistandakı 64 müəssisə ilə reallaşdırdıqları işdə, müəssisə sərmayəsi siyasəti və performans dəyərləndirilməsinin, maliyyə nisbətlər və təşkilati performans üzərində müsbət və əhəmiyyətli bir təsiri olduğunu müəyyənləşdirmişlər.

Nyamao, Martin və s. Keniyada fəaliyyət göstərən 159 müəssisə üzərində reallaşdırdıqları işin nəticələrinin, maliyyə performansın nağd rəhbərliyi, alacaq rəhbərliyi və inventar rəhbərliyindəki məhsuldarlıq ilə müsbət korelyasiyaya sahib olduğunu göstərdiyini ifadə etmişlər.

Hettihawa və Wright maliyyə, cinsiyətsel və davamlılıq mövzularında Kanada və Yeni Zelandiyada fəaliyyət göstərən 220 müəssisədə araşdırıb, araşdırma nəticələri, regional müəssisələrin davamlılığının ümumi olaraq gözlənilənin üzərində olduğunu və qadın müəssisə sahibkarlarının, kişi müəssisə sahibkarlarına görə dövriyyəsi yarım dəfə aşağı idi.

Beck işində, 56 ölkə müəssisə üzərində edilən araşdırmanı mövzu olaraq, kiçik miqyaslı firmalarda, "maliyyə maneələrin" böyümə üzərindəki təsirlərinin, böyük miqyaslı firmaların iki qatı olduğunu ifadə etmişdir.

Okoro Nigeriyadakı 32 ədəd kişi və 5 ədəd qadın şirkət sahibi ilə reallaşdırdığı araşdırmada, qadın şirkət sahiblərinin, müəssisələri üçün fondlaşdırma qaynağı tapmaqda və bəzi maliyyə rəhbərlik strategiyalarını tətbiqi daha çətin hesab etmişdir. Araşdırma nəticələri, təhsil səviyyəsinin, məhsuldar maliyyə rəhbərlik üzərində əhəmiyyətli bir təsiri olduğunu da göstərmişdir.

Voulgaris, Asteriou və Agiomirgianakis Yunanıstandakı 143 **dürgar** müəssisələri araşdırıb və

gəlirlilik, likvidlik, sabit qiymət gəliri və uzun müddətli borc maliyyələşdirilməsi istifadə faktorlarının müəssisənin böyüməsinə müsbət təsir etdiyini təyin etmişlər.

Yuxarıda göstərilən nəticələrdən göründüyü kimi, strateji maliyyə idarəetmə təcrübələri dünyanın müxtəlif bölgələrində fəaliyyət göstərən müəssisələrin ümumi və maliyyə göstəricilərinə, artımına, rentabelliyyə və rəqabətçiliyyə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərir. Ölkəmizdəki müəssisələrlə əlaqədar edilən işlərdə, müəssisələrdə maliyyə idarəetməsi ilə əlaqədar problemlərdə, təsirli və məhsuldar olmayan maliyyə rəhbərlik tətbiqlərinin bu problemlər içində əhəmiyyətli bir yerə sahib olduğunu göstərməkdədir.

Ölkəmizdə, müəssisələrin ən əhəmiyyətli maliyyə problemlərinin başında, qeyri-kafi sərmayə və xarici qaynaq tapmaqda yaşanan problemlər görünməkdədir. İƏİT ölkələri arasında 2010-2017-ci illərdə müəssisələrin kreditlərində ən böyük artım ölkəmizdə yaşanmış olmaqla bərabər ("OECD", 2018), hələ də gələnən nisbət, inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin çox gerisindədir. 2004-ci ildə müəssisələrin ümumi kreditlər içindəki payı 5% səviyyəsində ikən, bu nisbət 2018-ci ildə 24%-ə yüksəlmişdir. Müəssisələrin maliyyə qaynaqları tapmaq çətinlikləri, ölkəmizdə bu mövzuda edilən araşdırmalardakı ağırlığın bu sahədə cəmləşməsinə səbəb olmuşdur. Az kapital və kreditə çıxış imkanı ilə yanaşı, ölkəmizdəki müəssisələr maliyyə idarəetməsində mühüm problemlə sahələrə malikdirlər və pul idarəçiliyində səhvlər var. Zamanla səhv pul axını planlaması biznes sahiblərinin kapital və ya şəxsi vəsaitlərlə biznes maliyyələşməsində çatışmazlıqların qarşısını almaq imkanı verir.

Bu vəziyyətin uzun müddətli olması müəssisənin əriməsinə gətirib çıxarır və çətin vəziyyətdə qalır. Pul vəsaitlərinin idarə edilməsinə əlavə olaraq, alacaqlar və inventar (təchizat) idarə olunması, borc alacaqları ödəmə müddətinin tənzimlənməsi, investisiya büdcəsi kimi bir çox strateji maliyyə idarəetməsi təcrübəsi, ölkəmizdə müəssisələrin böyüməsində və fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynayır.

Nəticələr

Tədqiqat işində istehsal müəssisələrində maliyyə resurslarının idarə edilməsi probleminin davamlı inkişafının təmin edilməsinin düzgün

qaydada tədqiqi aşağıda göstərilən müəyyən praktiki-nəzəri nəticələri çıxartmağa və maraqlı təkliflər irəli sürməyə kömək edir.

Ölkəmizdə müəssisələr, xərc yüksəkliyi səbəbiylə, maliyyə idarəetmə başda olmaq üzrə, ixtisas tələb edən mövzularda, professional idarəçilər cəlb edə bilməyərək və xaricdən məsləhət xidmətləri ala bilmir. Həmçinin sahibkarların qərar qəbul etmə prosesində öz biliklərini və təcrübələrini görmək istəməmələri və müəssisədə qərar qəbul mexanizmlərini başqa bir şəxsə ötürmək istəməmələri də buna təsir edir.

Ölkəmizdə müəssisələrin maliyyə vəziyyəti, inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin çox gerisindədir.

AR-in təsərrüfat subyektləri əsasən texniki olaraq silahlanma səviyyəsini yüksəltmək, rəqabət qabiliyyəti olan məhsullar emal etmək, biznes fəaliyyətlərini böyütmək və yüksək mənfəət əldə etmək üçün əlavə borc vəsaitlərinin cəlb olunması, bu vəsaitlərin səmərəli və əhəmiyyətli istifadəsi mövzularına xüsusilə fikir verməlidir.

MM-nin əsas funksiyası olaraq borc vəsaitlərindən istifadə sahibkarlıq subyektlərinin təsərrüfat-istehsal fəaliyyət sahəsini böyüdür, xüsusi kapitaldan daha səmərəli istifadə edilməsini həyata keçirir, ayrı-ayrı məqsədləri olan maliyyə fondlarının yaradılması prosesini intensivləşdirir və son nəticədə müəssisənin bazar dəyərini artırır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində maliyyə menecmentinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan maliyyə təhlilinin əhəmiyyəti xeyli artmışdır. Müasir dövrdə maliyyə təhlilinə dair iki yanaşma mövcuddur. Birinci yanaşmada maliyyə təhlili geniş aspektdə başa düşülür, yəni kapital bazarı da daxil olmaqla ətraf mühit kontekstində təsərrüfat subyektlərinin maliyyəsinin idarə edilməsi ilə əlaqədar analitik işlərin bütün bölmələrini əhatə edir, ikinci yanaşma maliyyə təhlilinin əhatə sferasının mühasibat uçotunun təhlili ilə məhdudlaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Maliyyənin təhlil edilməsinin əsas məqsədi müəssisənin maliyyə vəziyyətini obyektiv olaraq səciyyələndirən mühüm parametrləri, başqa sözlə desək, aktiv və passivlərin strukturunda, kreditor və debitor borclarında, xeyirlərdə və dəyən zərərlərdə tətbiq edilən yenilikləri müəyyən etməkdən ibarətdir. Maliyyənin təhlil edilməsi ilə təsərrüfat subyektlərinin maliyyə dayanıqlığını obyektiv şəkildə dəyərləndirmək, maliyyə vəsaitlərindən istifadənin səmərəliliyini müəyyən

etmək, mütərəqqi maliyyələşdirmə mənbələrini aşkara çıxarmaq mümkündür.

Müəssisənin maliyyə dayanıqlığını yüksəltmək məqsədilə aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir:

– kreditor və debitor borclarının, qısamüddətli və uzunmüddətli maliyyə qoyuluşlarının səmərəli şəkildə idarə olunması;

– müəssisənin maliyyə ehtiyatının nəzərdə tutulmuş müəyyən qisminin sənədlər portfelinə qoyulması. Əsas fəaliyyətə nisbətən mənfəətin minimum səviyyəsində sənədlərə qoyulan investisiya yüksək likvidlik göstərir.

– rəqabət qabiliyyətinin inkişaf etməsi, məhsulun keyfiyyəti və əmtəənin bazarda irəli getməsinin effektiv olaraq təşkili üsulu ilə məhsulun satışından alınan gəlirin (mənfəətin) həcmi artırılması.

Tədqiqatın elmi yeniliyi: Müəssisələrin maliyyə resurslarının idarə edilməsi mexanizminin nəzəri-metodoloji əsasları kompleks şəkildə araşdırılmış; müəssisənin maliyyə nəticələrinin idarəedilməsinin mövcud problemləri və həlli yollarına dair təkliflər, tövsiyələr verilmişdir.

Tədqiqat işinin tətbiqi əhəmiyyəti: Tədqiqat zamanı müasir iqtisadi şəraitdə istehsal müəssisələrində davamlı inkişafın təmin edilməsində maliyyə resurslarının müasir tətbiq xüsusiyyətləri və tətbiqinin inkişaf etdirilməsi istiqamətləri ilə əlaqədar nəzəri və praktiki tövsiyələr verilmişdir. İşin praktik əhəmiyyəti haqqında onu vurğulamaq olar ki, bu sahədə gələcəkdə araşdırma etmək istəyən şəxslər üçün faydalı məlumat bazası ola bilər.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Ağamalıyev M. Şükürov T. "Ticarət müəssisəsinin iqtisadiyyatı". Azərbaycan Dövlət İqtisadiyyat Universitetinin dərslisi, Bakı, 2010.
2. Məmmədov E.Y. "Müasir şəraitdə istehlak malları bazarının formalaşması və inkişafı problemləri". Bakı, 2014
3. Şəkəraliyev A.Ş. "Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyətinin müasir vəziyyəti, onun inkişaf problemləri və perspektivləri". Məqalələr toplusu. 36-39 s.
4. T.Məmmədov. "Ticarətin təşkili və texnologiyası". Bakı-2012.

Ниджат Адиль оглы Нариманов, PhD, доц.

Ламия Иляс кызы Байрамова

Айхан Гырымхан оглы Мурадов

Самира Рафик кызы МИРЗАЕВА

Азербайджанский Технологический Университет

ПЕРСПЕКТИВЫ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ПРЕДПРИЯТИЙ

Резюме

В статье рассмотрено переход к рыночной экономике который позволил повысить финансово-экономические права предприятий, действующих во всех регионах страны. В то же время это существенно расширило их возможности для получения прибыли за счет развития собственных ресурсов. Предприятия, имеющие полномочия на ведение самостоятельной финансово-хозяйственной деятельности, имеют возможность вкладывать средства, полученные в основных сферах экономики, в различные ценные бумаги.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, экономические затраты, эффективное управление финансовыми операциями, система финансового менеджмента

Nijat Adil NARIMANOV, PhD, assoc. Prof.

Lamiya Ilyas BAYRAMOVA

Aykhan Gyrymkhan MURADOV

Samira Rafik MIRZAYEVA

Azerbaijan Technological University

PROSPECTS FOR THE EFFICIENT USE OF FINANCIAL RESOURCES OF ENTERPRISES

Summary

The article considers the transition to a market economy, which made it possible to increase the financial and economic rights of enterprises operating in all regions of the country. At the same time, this significantly expanded their opportunities for making a profit by developing their own resources. Enterprises that have the authority to conduct independent financial and economic activities have the opportunity to invest funds received in the main sectors of the economy in various securities.

Keywords: financial resources, economic costs, effective management of financial operations, financial management system